

Deze twee kleine inwoners van Madagascar kunnen weer lachen, nu het ergste geleden is na de overstromingsramp. Franse soldaten hebben voedsel aangevoerd, een grootscheepse hulpactie is aan de gang en het leven gaat door, sporen achterlatend van angst, verdriet en kommer. Daar waar de nood zo groot en zo apert is komt hulp, daar laten de mensen zich van hun beste zijde zien. En omdat de wereld zo klein wordt, omdat de verkeersmiddelen zo snel worden zullen rampen en gebeurtenissen, die vroeger zo ver weg waren ons steeds meer direct treffen. Binnenkort zal men alles wat op de aarde gebeurt kunnen zien, in de huiskamers van tallozen, overal en dat zal het saamhorigheidsbesef versterken. Men zal dan ook kunnen zien waar blanken kleurlingen mishandelen, achterstellen, minderwaardig behandelen. Men zal kunnen zien waar negers worden vermoord, getreiterd en mishandeld en het afgrijzen bij alle mensen van goeden wille zal groot zijn. Steeds sterker zullen vele blanken in Z.-Afrika, in de V.S. en waar zij ook maar hun domme superioriteitsgevoelens ten toon spreiden geïsoleerd raken in hun onredelijke haat tegen mensen, die er anders uitzien dan zij. En de prijs, die zij betalen moeten voor eeuwenlange knechting van kleurlingen zal bijzonder hoog zijn.

Wij zullen, binnenkort, nog medelijden moeten krijgen met die superieure blanken, want de bewustwording der negers voltrekt zich bijzonder snel en uiterst grondig. Voor elke gekleurde, die in Londen of waar ook wordt vermoord of vernederd zullen, misschien onschuldigen op dat moment, moeten boeten. Want er zijn geen gebeurtenissen, die zoveel indruk maken in Afrika als de behandeling van hun rasgenoten, waar ook. Dat beseffen de Z.-Afrikaanse regereiders waarschijnlijk nog niet en als zij het beseffen zal het laat, misschien te laat zijn.

Het boek, het toneelstuk en de film over Anne Franks dagboek heeft miljoenen op aarde ontroerd en van afschuw vervuld over het beestachtige anti-semitisme; moeten wij dan wachten op een negermeisjes Frank om goed te beseffen wat hen wordt aangedaan?

MENS en Wereld

Om de algemene school van de toekomst (I)

„Wat hebben wij gedaan om de jonge mensen van thans, aan wier onverstilligheid wij ons ergeren, geestelijk weerbaar te maken?”

Deze woorden, uitgesproken door de voorzitter van de Nederlandse Onderwijzers Vereniging bij de opening van hun laatstgehouden algemene vergadering, zijn een symptoom van de verontrusting die er heerst over de geestelijke crisis van onze tijd. En dus ook over de opvoeding. Een inzender in „Het Schoolblad” getuigt daarvan in een hartstochtelijk geschreven artikel. Voor de weggevaagde geestelijke waarden zijn alleen techniek en nuttigheid-per-uur in de plaats gekomen, aldus de heer Andriessen. Alleen zij die enerzijds de moed hebben het bestaan van dit geestelijk vacuum te erkennen, anderzijds geloven in de basiswaarden-van-menselijkheid die ook nu aanwezig zijn, zullen zich inzetten voor een cultuurvernieuwing over de gehele linie. Een proces, waarin de verantwoordelijkheid van de school (met name de kweek-school) nauwelijks zwaar genoeg geschat kan worden.

De redactie van „Het Schoolblad” voorzagt dit artikel van een korte inleidende beschouwing, waarin zij primair de vraag stelt: Wat is de geestelijke achtergrond van ons werk in de school? Zij wijst daarbij op punt zestien van het nieuwe N.O.V.-programma, waar o.a. gesproken wordt over: „Verdieping en verheldering van de gedachte der algemene school”. Het verdient zeer zeker onze waardering, dat bovengenoemde redactie aan enkele voorstanders van de algemene/openbare school verzocht met deze verdieping en verheldering een begin te maken. Hieraan danken de lezers van „Het Schoolblad” een viertal artikelen, resp. van dr. L. van Gelder, prof. dr. M. A. Beek, dr. J. P. van Praag en prof. dr. Ph. J. Idenburg (in de nummers van 14, 21 en 28 maart en 11 april 1959).

Gaarne willen wij op verzoek van onze redactie trachten deze beschouwingen in enkele hoofdlijnen samen te vatten. Het onderwerp raakt ons allen; bovendien – zoals ook uit een repliek van dr. van Praag blijkt – is waakzaamheid van onze kant in dezen geen luxe.

Wat bedoelt men met de nieuwe term „Algemene school”? Zij wordt in deze reeks hier en daar vrij vaag en nog wat onwennig gehanteerd, nu eens wel dan weer niet van de benaming „openbare school” onderscheiden. Dr. van Gelder zegt hierover in zijn voortreffelijk betoog:

„Onder de algemene school verstaan we de school, die principieel de verscheidenheid van overtuigingen op godsdienstig, levensbeschouwelijk en politiek gebied aanvaardt, maar in die verscheidenheid zoekt naar een gemeenschappelijke basis voor de schoolopvoeding. Met de gedachte van de algemene school willen

we uitdrukking geven aan de overtuiging, dat deze school zich bewust is van de geestelijke problemen, die de schoolopvoeding aan de leerkrachten en de ouders stelt.” Hij ziet dus de gedachte van de algemene school als een positief idee, als een principieel uitgangspunt van de opvoeding in de school.

Na de tweede wereldoorlog heeft zich naast de christelijke een modern-gefundeerde humanistische mensbeschouwing ontwikkeld; bij het zoeken naar een steviger fundament van de geestelijke waarden levert zij haar niet meer te verwaarlozen bijdrage.

Het behoeden en verdedigen van de geestelijke waarden als een *gemeenschappelijke* taak van de verschillende geestelijke stromingen ziet dr. van Gelder als een door deze tijd geboden opdracht. De schoolopvoeding zal hierin haar onvervangbare rol moeten spelen, die echter van haar dienaren een bewuste bezinning op de eigen levensbeschouwing eist: *neutraliteit is onmogelijk geworden*.

Dat het geestelijk erfdeel van ons volk door Christendom en Humanisme is bepaald, is ook de mening van dr. van Gelder. Doch hij ontkent – en hiervoor moge ik uw bijzondere aandacht vragen –, dat een dergelijke algemene formulering de opvoeder in zijn dagelijkse arbeid voldoende inspiratie biedt. „De laatste motiveringen van het menselijk handelen kunnen alleen in de eigen taal van de geloofs- en levensovertuiging worden uitgedrukt.” Maar Christenen en Humanisten handelen in een gemeenschappelijke wereld; dit beseft, levend bij beide groeperingen, zal ook het fundament kunnen zijn voor hun gemeenschappelijk handelen. Dr. van Gelder besluit zijn artikel aldus:

„Zij zullen, zich baserend op hun levensovertuiging, in hun eigen taal de vraag moeten stellen, wat hen tot voorstanders van deze algemene school heeft gemaakt. Het zal daarom goed zijn, indien Christenen en Humanisten zich in die zin uitspreken en daardoor bij hun medestanders de kracht oproepen de geestelijke waarden te behoeden, die in de algemene school door de opvoeders gerealiseerd kunnen worden”.

Naar onze mening formuleert dr. van Gelder hier een standpunt, waaraan velen van ons in steeds sterkere mate de behoefte voelden opkomen: geen half-zacht gemanoeuvreren, dat het dodelijk gevaar van (onbewuste) onoprechtheid in zich heeft, maar het spreken van eerlijke, duidelijke taal uit respect voor eigen en anderer overtuiging. Alleen op die wijze wordt een hecht fundament voor de algemene school gelegd.

Hoewel professor Beek de tweede schrijver

(Vervolg op pag. 2)

KRITISCH ALLERLEI

Met instemming citeren wij het in Brussel verschijnende (rooms-katholieke) blad „De Standaard”, waar dat een opmerking van de wijsgeer G. Chr. Lichtenberg aanhaalt: „Is het niet wonderbaar, dat de mensen zo graag voor de godsdienst vechten en zich zo ongaarne aan haar voorschriften onderwerpen?” en naar aanleiding daarvan schrijft:

„Dit is inderdaad wel een wonderbaar verschijnsel. De mensen schijnen wel niets liever te doen dan voor de godsdienst te vechten. De hele geschiedenis is er het bewijs van. Dergelijke ondernemingen noemt men dan kruistochten of heilige oorlogen en men voelt zich gelukkig erte mogen aan deelnemen. Al zijn de godsdienstoorlogen nog zo gruwelijk en onzinnig, toch schenken zij aan de gelovige vaak de overtuiging een verdienstelijk werk te verrichten.

Logischerwijze zou men nu verwachten dat men de godsdienst waarvoor men zo hard gestreden heeft, ook in de praktijk gaat beleven. Jammer genoeg is daar dik-

wijls niet veel van te bemerken. Van de grote geestdrift die men tijdens het gevecht in zich droeg, blijft spoedig weinig of niets over zohaast de beginselen van de godsdienst in het gewone dagelijkse leven moet toegepast worden. (...) Wanneer het erop aan komt de beginselen van naastenliefde en vergevingsgezindheid, die het Kristendom ons voorhoudt in praktijk te brengen, (...) dan is men plots veel minder geestdriftig gestemd. Die zaak kan voorlopig nog wel wat wachten.”

Hier wordt dus duidelijk gezegd, dat het christendom wel vaak oorzaak (of excuus?) geweest is van tal van oorlogen, en dat er op tal van andere manieren voor datzelfde christendom wordt gevochten, maar dat het in zijn huidige vorm voor de mensen zelf nog maar bitter weinig betekent. Dat is dan wel geen nieuw geluid, maar het is misschien een goed citaat om prof. Bouman voor te leggen, die in zijn naschrift op „Van Renaissance tot

Wereldoorlog” (in de Prisma-uitgave) zegt:

„Het humanisme, het vertrouwen in de menselijke waardigheid en in de menselijke rede, is in zijn beste vorm een edele leer. De gedachtengang van het humanisme is echter slechts gemeengoed van een intellectuele aristocratie. Wij mogen betwijfelen of de humanistische leer ooit een vormgevende kracht voor de morele opvoeding van de grote massa zal zijn.

Wij vonden het een hele eer zomaar bij de „intellectuele aristocratie” ingedeeld te worden, maar wij vragen ons toch wel af, of prof. Bouman wel eens de moeite heeft genomen na te gaan wie er al zo lid van het Humanistisch Verbond zijn en wie er zo mee verwant zijn dat men ze „humanist” kan noemen. Hij zal dan wel snel tot de conclusie komen, dat het moderne humanisme, hoezeer misschien ook in intellectuele kring begonnen, bezig is wortel te schieten in alle lagen van onze samenleving. Bovendien mogen wij ons toch wel eens afvragen of het christendom werkelijk reden heeft zich met zoveel trots op de borst te slaan over zijn „morele opvoeding van de grote massa”. Vooralsnog is dat natuurlijk niet te bewijzen, maar wij hebben van het humanisme in zijn moderne vorm in dit opzicht bepaald grotere verwachtingen.

En wij vragen ons met verbazing af hoe men durft stellen:

„Voor de opbouw van een nieuwe hiërarchie van waarden en voor het aankweken van een levenshouding, die inderdaad normatief begrip kent, mist het (humanisme) het élan, dat van een beleefd geloof wel mag worden verwacht.”

Misschien mag van een werkelijk beleefd geloof inderdaad (ook positief gericht) élan worden verwacht, maar wie de klaagliederen hoort die bij herhaling van kerkelijke zijde juist over die volkomen gebrek aan élan, het volkomen gebrek aan geestdrift voor het christelijk geloof, worden aangeheven, wrijft zich toch wel even de ogen uit, als dat zo

bijzonder levenskrachtige, op tal van gebieden van een onstuitbare geestdrift getuigende humanisme, dat zo velen weet te inspireren, juist door een christelijk man gebrek aan élan wordt verweten. Het kon wel eens zoveel élan hebben, dat zijn invloed tot diep in de christelijke geleerden merkbaar is. Wie daaraan mocht twijfelen, mogen wij de woorden voorhouden die in dit opzicht van wel bijzonder onverdachte zijde zijn geuit, namelijk door ds. H. S. J. Kalff, herv. predikant in Bennebroek, toen hij voor de Christen Vrouwenbond in Lisse een lezing hield, waarvan wij het verslag in het „Haarlems Dagblad” aantreffen:

„Het humanisme is sterk toenemend. Was het voor de oorlog iets wat meer leefde bij de intellectuelen, thans vindt het ook ingang bij de gewone mensen uit de verschillende bevolkingsgroepen. De aanhangers van het humanisme kenmerken zich door hulpvaardigheid en het betonen van volstrekte naastenliefde. Wij kunnen, aldus spreker, onze naaste eerst liefhebben als we Christus liefhebben, anders heeft liefde geen inhoud. De humanist zoekt het enig goede niet bij en in Christus maar in de mens. Er is niets bij de humanist wat boven de mens uitgaat; de mens is het hoogste. Deze gedachte sluipst ook de geleerden der christenheid binnen.

Spreker noemde het humanisme gevaarlijk. Onze roeping is om het humanisme in alles te onderkennen en daartegen te strijden.”

Laten we dit betoog verder voor wat het is, dan blijkt er toch wel duidelijk het tegendeel uit van wat prof. Bouman beweert. Een opmerking moet ons echter ook ten aanzien van de beweringen van ds. Kalff van het hart: het staat uiteraard iedereen vrij om het humanisme gevaarlijk te vinden en het te willen bestrijden, maar ook ds. Kalff mag dat niet doen door te zeggen dat onze liefde geen inhoud zou hebben, want dat vinden wij toch op zijn minst beledigend. Dat het een andere inhoud is, zullen wij niet ontkennen.

(Slot van pag. 1)

in de rij is willen we eerst graag enkele gedachten uit het artikel van dr. van Praag releveren; zij sluiten goed aan bij de voorgaande bijdrage in deze discussie.

De algemene school, d.w.z. een school voor kinderen van alle rangen, standen, rassen, klassen en gezindten, is geen feit maar een idee, die nog verwerkelijkt moet worden, aldus dr. van Praag. Die ene school zal het geestelijk voedsel moeten verschaffen, dat de terecht geconstateerde leemte in de vorming van de jeugd kan wegnemen. Het „vak” Bijbelkennis is in dit stadium slechts een lapmiddel: het gaat om niet minder dan een universele grondslag voor het onderwijs, die ten enenmale te kort zal schieten als het humanisme als richtinggevende idee genegeerd wordt. Dr. van Praag formuleert de ook reeds in het vorige artikel ontvouwde nieuwe gedachte omtrent het karakter van de algemene school aldus: het leven in de openheid met de eigen geestelijke verworvenheid. En hij vervolgt:

„Wat de geest van de algemene school kenmerkt, is de eerbiediging van de persoonlijkheid, ook van de heel jonge persoonlijkheid; het besef dat wij mensen op elkaar aangewezen zijn en elkaar niet los mogen laten; het weten van een uitzonderlijke verantwoordelijkheid voor de vervulling van het leven; de vertrouwde met de ontoreikendheid van het bestaan, met leed en schuld en tekort; maar ook de ervaring van betrokkenheid op een ondoorgrondelijke wereld, waarin het leven desondanks de-moeite-waard is. In deze sfeer treffen mensen elkaar als erfgenamen der eeuwen, opduikend uit het eigene van geslacht en levenskring en overtuiging in een vreemde gemeenschap met anderen, die toch van dezelfde natuur zijn; aldus verkerend in de spanningen van een samenleving, die tegelijk veront-rust en sterkt, ontbolstert en verrijkt.” Ook in het slot van zijn artikel pleit dr. van Praag voor een school – en in het bijzonder een kweek-school –, die zal staan in het teken van de ontmoeting der levens-overtuigingen. Pas als deze richting bewust ingeslagen is, als daardoor de geest van de lagere school veranderd is, zou de waarde van een bepaald vormingsvak (b.v. onder de ruime titel „Mens en leven”) onder het oog gezien kunnen worden.

Aangaande het gemeenschappelijke in de gerichtheid van onderscheidene overtuigingen constateert dr. van Praag: een overeenkomstige verwerkelijking van menselijkheid. En hij voegt er deze woorden, getuigend van een waarschuwend ernst, aan toe:

„Voorzover dit bewustzijn bij de drager van de verschillende levensovertuigingen aanwezig is, kunnen zij samenwerken in de algemene school. Voorzover zij daarin kunnen samenwerken, moeten zij dat ook doen. Want de menselijkheid, die zij voorstaan, wordt ont-kraft en verschaald door apartheid en wantrouwen. Maar erger: ze wordt in haar hachelijkheid bedreigd door on-menselijkheid, on-verdraagzaamheid en on-geest.”

In het slot-artikel zullen wij de verdere bijdragen aan deze gedachtenwisseling aan de orde stellen.

S. B.

Liedje

Heb je mijn lief gezien?
Waar was zij, waar is zij?
Heb je mijn lief gezien?
Is zij gevlucht misschien
achter de bergen?

Heb je mijn lief gezien?
Waar was zij, waar is zij?
Draagt zij mijn droom misschien
achter de bergen?

Heb je mijn lief gezien?
Waar was zij, waar is zij?
Draagt zij mijn lijk misschien
achter de bergen?

Uit: Gerard Diels, Het doornen zeel, Amsterdam (J. M. Meulenhoff), 1946.

In verband met een technische storing verschijnt ons blad helaas enkele dagen te laat. Wij verzoeken onze abonnees ons hiervoor wel te willen verontschuldigen.

De administratie

Op de landdag van Socrates:

Verborgen verleiders

DAT de humanistische stichting SOCRA-TES zich op haar landdag bezig zou houden met een film die bovenstaande titel zou kunnen dragen, is een onjuiste gedachte, zo deze al bij u mocht zijn opgekomen. Wel was het verleidelijk mooi weer op deze landdag, die de 24e mei j.l. onder voorzitterschap van Prof. Dr. G. Stui-veling, werd gehouden in de Internationale School voor Wijsbegeerte en waar Prof. Dr. S. Hofstra een inleiding hield over het boek, „De verborgen verleiders” van Vance Packard (uitgever H. J. Paris Amsterdam), een boek dat al heel wat stof heeft doen opwaaien door zijn alarmerende inhoud.

In zijn voordracht gaf prof. Hofstra een overzichtelijk beeld van de inhoud, en al werd naar de mening van de spreker een wel wat eenzijdig licht geworpen op de in het boek behandelde kwesties en was er weinig diepgang te bespeuren bij de schrijver, toch wordt hier gewezen op werkelijke gevaren die onze samenleving bedreigen. Het boek beschrijft Amerikaanse opvattingen en toestanden – deels al verder doorgedrongen – waarbij het er om gaat of het verantwoord is te achten dat verkooporganisaties, bijgestaan door psychologen, manipuleren met onze onbewuste gevoelens en complexen bij het aan de man brengen van hun waren. Een nog ernstiger bedreiging vormt het beïnvloeden van onze politieke mening en onze geestelijke houding door deze zelfde manipulaties. Enkele van de vele voorbeelden die prof. Hofstra aanhaalde, mogen het bovenstaande verduidelijken, waarbij nog op te merken valt dat men tot het nemen van de beschreven proeven kwam nadat gebleken was dat het grote publiek „onbekwaam is te achten tot verstandelijk denken”.

Deze onbekwaamheid tot verstandelijk denken kwam voor het „Instituut voor Kleuronderzoek” min of meer als een verrassing, toen men de verpakking van een nieuw wasmiddel aan het testen was. Men wilde eens zien of het waar was, dat vrouwen bij hun oordeel over de kwaliteit van een artikel meer door de verpakking worden beïnvloed, dan zij wel beseffen. Zo kregen de vrouwen dan drie verschillende pakjes waspoeder, met het verzoek iedere soort enkele weken te proberen en dan verslag uit te brengen welke het beste was voor zijde en welke voor wol. Men wakte bij deze vrouwen de indruk, dat zij drie verschillende soorten waspoeder kregen. In werkelijkheid waren alleen de doosjes verschillend; er zat precies hetzelfde waspoeder in.

In het ontwerp voor één van die doosjes was geel de voornaamste kleur. Deze kleur was voor de test gebruikt, omdat sommige groothandel- laars overtuigd waren dat geel de beste kleur is voor artikelen, die op schappen worden gestapeld, omdat deze kleur zo opvalt. De tweede doos was overwegend blauw, zonder een spoor van geel; en de derde doos was blauw met hier en daar een beetje geel.

In het verslag, dat de huisvrouwen uitbrachten, stond dat het wasmiddel in de gele doosjes te sterk was; in enkele gevallen had het zelfs, naar zij beweerden, hun wasgoed geruïneerd. In het overwegend blauw pakje zat waspoeder waar- door, naar de vrouwen zeiden, het goed vuil uit het sop kwam. Het derde doosje, dat volgens het instituut het juiste evenwicht in kleuren vertoonde, kreeg met grote meerderheid van stemmen het juiste onthaal. In hun beschrijvingen van de waswerking van het poeder in deze dozen ge- bruikten de vrouwen woorden als „uitstekend” en „fantastisch”.

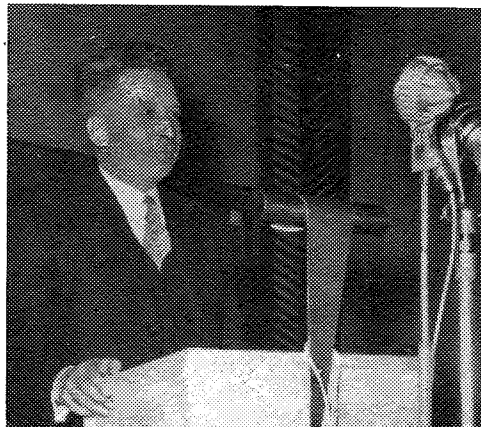
DR. Dichter, een der belangrijkste mannen op dit gebied had met diep misprijzen de advertenties van de sigarettenfabrikanten beke-

ken, die de mensen probeerden te lijmen met „u zult er heus niet dood van gaan”. Pierre Martineau, een ander groot man op het gebied van reclame-adviezen op psychologische grondslag gaf de firma „Social Research” opdracht een onderzoek in te stellen naar de rookge- woonte. Er werden vele redenen vastgesteld waarom de mensen roken, b.v. de man rookt om te bewijzen dat hij in het volle bezit is van zijn mannelijke kracht, vooral sigarenrokers, men rookt om zich een houding te geven enz.

Een uitspraak van Dr. Dichter luidt: een goed reclamebureau manipuleert met de drijfveren en verlangens der mensen en schept behoefte aan goederen, waarmee het publiek tevoren on- bekend was.

Prof. Hofstra wees er op dat verschillende voorbeelden uit het boek kinderlijk te noemen zijn, wat overigens niet wegneemt dat talrijke andere voorbeelden een duidelijke taal spreken, die des te dringender wordt wanneer het gaat om politieke beïnvloeding. De Amerikaanse verkie- zingscampagnes worden in hoofdzaak geleid door reclamebureaus in samenwerking met psycholo- gen die op zoek zijn naar onze onbewuste mo- tieven. Het doel is dat men niet een programma kiest, doch een man en wel de man die zich het beste kan verkopen (de glimlachende Eisen- hower). De Amerikaanse vice-president Nixon wordt door Packard genoemd als een der man- nen, die het meeste gebruik hebben gemaakt van dit nieuwe systeem. Politieke zaken moet men aan het publiek verkopen – de ene dag dit, de andere dag wat anders, afhankelijk van de rentevoet en de situatie op de markt, hij (Nixon) gaat over van interventie (Indo-China) tot non-interventie met hetzelfde gemak als een an- der van het ene merk sigaretten op een ander. Prof. Hofstra wees er op dat deze tendens ei- genlijk voor onze gehele westelijke wereld geldt en misschien wel voor de gehele wereld. Het denken in schema's, de machtige invloed van de moderne communicatiemiddelen, zoals radio, televisie enz., beperken, (kunnen beperken) ons kritisch denken. De democratie biedt geen en- kele waarborg tegen deze gang van zaken. Wij zullen een *eigen* houding moeten vinden, uitein- delijk staat deze wijze van reclame maken niet buiten ons. Overigens meent prof. Hofstra dat de wetenschapsmensen zich niet moesten lenen voor dergelijke praktijken en dat men in Ame- rika te ver gaat.

An het einde van zijn inleiding stelde prof. Hofstra drie discussieproblemen. Uit de naar aanleiding hiervan gehouden, zeer leven- dige discussie en de daarop volgende beant- woording van prof. Hofstra bleek men algemeen van mening dat het beïnvloeden van anderen door middel van reclame, die op onze onbewuste motieven werkt, niet iets nieuws is; wel nieuw is echter de wijze waarop dit nu gebeurt en het terrein waarop dit systeem zich gaat bewegen. Degenen die gebruik maken van ontdekkingen der psychologie (Packard noemt alleen de psy- cho-analyse van Freud. Red.) door hun mede- mensen te beïnvloeden nemen een enorme ver- antwoording op zich en het is een vraag in hoe- verre gebruik mag worden gemaakt van deze we- tenschap als het een goed doel betreft, immers welke doelen zijn goed? De wenselijkheid van een gebruiksleer van consumptiegoederen in de ruimste zin werd tijdens de discussie onder- streept; aan de hand hiervan kan de consument zich een beter beeld vormen van „wat er te koop is”. Overigens blijft de moeilijkheid bestaan dat op ons onbewuste wordt gewerkt met midde- len die we niet als zodanig kunnen herkennen. De conclusie dat het systeem zich op den duur

Dat moet dórgaan!

Dr. J. P. van Praag, voorzitter van het Hu- manistisch Verbond en gewaardeerd spreker in de radiorubriek „Geestelijk Leven”.

Versterkt de Humanistische Luisterkring, opdat het humanistisch woord niet uit de aether geweerd wordt!

zelf opheft – iedere fabrikant doet dan immers hetzelfde – geldt slechts wanneer de huidige wetenschap er niet een zou zijn die nog in haar kinderschoenen staat. Prof. Hofstra wees er op dat we in het algemeen te eenvoudig denken en gaf toe dat ook bij een minder eenvoudig den- ken een gevoel van onbehagen blijft bestaan. De consequenties van het technisch vernuft zien we naar zijn mening niet in, we aanvaarden de tech- niek zonder meer, wat b.v. in de vorige eeuw niet het geval was (Engelse opstanden in de tex- tielindustrie bij het invoeren van machines).

De wenselijkheid van een uitbreiding van de warenwet, van een verbod tot het publiceren van leugens in advertenties, van voorlichting omtrent doel, wijze en keus van materiële en geestelijke goederen werden door prof. Hofstra onderschreven.

Professor Hofstra eindigde met als zijn mening uit te spreken, dat we zwak denken, bijna zwak- zinnig en dat het grote probleem is: hoe komen we tot kritischer, zelfstandiger denken en tot een grotere gevoelsdiepte.

Professor Stuiveling sloot deze zeer interessan- te landdag met een oproep aan allen leden te winnen voor het blad Rekenschap van de stich- ting SOCRA-TES en voor de Humanistische Luisterkring. C. ZOM

„De oudjes doen het nog best!”

Sprek me nooit meer van „oudjes”. Het sprookje moet de wereld uit als- of dit mensjes zijn die ergens in een hoekje vriendelijk zitten te dommelen!

Bij de opening van het bejaardente- huis te Amsterdam van de Gerhard- stichting bleken de nieuwe bewoners over een vitaliteit te beschikken die me- nig verbondslid tot voorbeeld strekt. Als bezige bijen die de honing puren hebben zij lijsten met namen verzameld van een reeks nieuwe leden voor de Huma- nistische Luisterkring.

De actie „Geef me de vijf!” was voor hen een signaal om te tonen waartoe ze in staat zijn.

Dit is voor ons een voorbeeld en... een uitdaging.

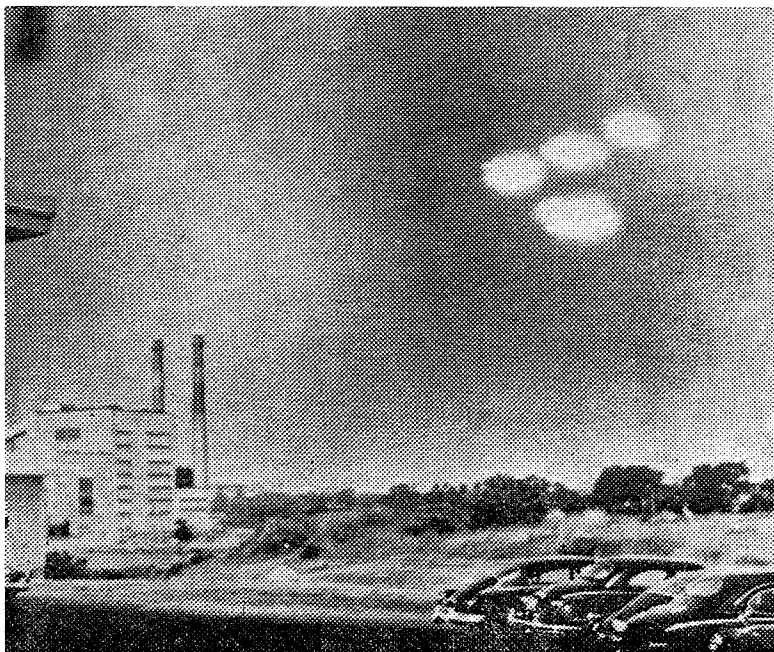
Hebt u nog commentaar? U kunt het leveren met uw aanvraag voor een aan- tal aanmeldingskaarten!

Het raadsel der vliegende schotels

(II)

Een hedendaagse mythe

„Als de vermaarde spotter (Demokritos) in deze tijd leefde, zou hij zich ongetwijfeld doodlachen. Mijzelf echter geven deze beroeringen geen aansporing tot lachen en evenmin tot klagen, maar veeleer tot bespiegeling en nog scherper waarneming van de menselijke aard”.
Spinoza

De bekende foto van (naar men in sommige kringen aanneemt) vier vliegende schotels, die door een lid van de Amerikaanse kustwacht gemaakt werd op 16 juli 1952. De verschijnselen deden zich voor boven de omgeving van het vliegveld Salem in Massachusetts

Geruchten over waarnemingen van vliegende schotels doen de ronde sinds de laatste jaren van de tweede wereldoorlog. Hierbij zijn de meest fantastische verhalen over landingen van vliegende schotels en ontmoetingen met de bemanning van deze hemelse voertuigen. Er zijn echter ook verschillende betrouwbare waarnemingen (o.a. radarwaarnemingen) van lichtende voorwerpen, welke niet zonder meer verklaard kunnen worden.

Een objectief boekje van iemand, die zich jarenlang met het UFO-onderzoek heeft beziggehouden, is dat van E.J. Ruppelt: „The report on Unidentified Flying Objects” (New York, 1956). Aan het slot van zijn werkje komt de auteur, na er op gewezen te hebben, dat voor verscheidene waarnemingen (nog) geen verklaring kan worden gevonden, tot de conclusie: „So a public statement that was made in 1952 still holds true: „The possibility of the existence of interplanetary craft has never been denied by the Air Force, but UFO reports offer absolutely no authentic evidence that such interplanetary spacecraft do exist.” Met andere woorden: Over landingen van vliegende schotels met of zonder bemanning is niets bekend. Intussen is het onderzoek verder gegaan:

In het jaarrapport van de Amerikaanse luchtmacht over 1958 staat te lezen, dat er dat jaar 295 meldingen binnenkwamen, waarvan er slechts twee volstrekt onverklaarbaar waren en waarover men de schouders moest ophalen.

Maar van de overige 294 meldingen was de volgende verklaring te geven: 23 ballonnen, 60 vliegtuigen, 96 natuurverschijnselen, 4 satellieten, 50 vogels, lichtval- of andere toevallige verschijnselen en 61 niet onderzochte gevallen, waarvoor te weinig gegevens beschikbaar stonden.

Ondanks deze nuchtere (en ontvullende!) feiten vinden bij velen allerlei verhalen over landingen van vliegende schotels, bemand met de zgn. Ufonen, een gretig geloof. Het is begrijpelijk, dat een psycholoog als Jung naar een verklaring voor dit verschijnsel heeft gezocht. Zijn conclusies heeft hij neergelegd in zijn boek „Ein moderner Mythos.”¹⁾ Jung wil in de discussies over de waarde van allerlei waarnemingen geen uitspraak doen.

Voor hem staat het vast, dat dit kritiekloze geloof aan vliegende schotels, dat zich als een epidemie door de wereld verbreidt, in ieder geval een verschijnsel van psychologische aard is. Zoals in vroeger eeuwen, zo staan ook nu dergelijke „Zeichen, die am Himmel gesehen werden”, in nauw verband met de noodtoestand, waarin de mensheid verkeert. Deze noodtoestand vindt thans haar oorzaak in de koude oorlog, de dreiging van de atoombom en de snel toenemende wereldbevolking. Men zou menen, dat de enorme technische vooruitgang, zoals deze bv. ook blijkt uit de mogelijkheden van de ruimtevaart, het zelfvertrouwen van de mensheid moet versterken. Jung wijst er echter op, dat bij de snelle ontplooiing van het rationele denken en het bewuste streven naar uitsluitend technische vorderingen slechts één kant van de menselijke persoonlijkheid zich kan doen gelden, nl. de ratio. Het onbewuste kan zich hierin niet verwerkelijken, het psychisch evenwicht wordt verbroken en het onbewuste poot zijn rechten in de menselijke psyche te herwinnen door projecties²⁾ in de vorm van mythische voorstellingen en fantasieën.

In vroeger tijden namen deze projecties vanuit het onbewuste de vorm aan van mythen, visioenen en dromen, waarin goddelijke gestalten, draken en monsters een rol speelden. Thans, in de eeuw van de straalvliegtuigen en atoomenergie, drukt het onbewuste van de „homo technicus” zich uit in beelden van raadselachtige bemande ruimteschepen, welke zich onafhankelijk van de zwaartekracht voortbewegen. Hier is dus sprake van een droom-symbool, aldus Jung. Zowel in dromen als in mediamieke berichten van vele mensen treden thans ronde, vliegende voorwerpen op. Opmerkelijk is ook, dat er in de geruchten over vliegende schotels steeds gesproken wordt over *ronde* ruimteschepen. Ook hierin ziet Jung een symbool:

Zoals in de oudheid de bol opgevat werd als het symbool van volmaaktheid, zo ziet Jung in de ronde vorm van de ruimteschepen het onbewuste verlangen van de mens naar psychische eenheid, waarbij zowel het rationele denken als het onbewuste gevoelsleven tot een zinvol samengaan zijn gekomen. Een uiterst speculatieve beschouwing!

Jung heeft dergelijke ideeën over de symbolische betekenis van het „ronde” voor het eerst behandeld in het boek „Das Geheimnis der goldenen Blüte”, waarin hij een voorwoord schreef bij de door de sinoloog Richard Wilhelm vertaalde tekst van een Chinees esoterisch geschrift. Hierin behandelt Jung de ronde mandalasymbolen. Ook in zijn nieuwe boek is het „ronde” het symbool van het „Zelf”, de centrale inhoud, het wezen van de menselijke psyche, tevens symbool van de individuatie van de menselijke ziel.

De psyche van de individu verzet zich tegen een eenzijdige rationalisering, waarbij het evenwicht tussen bewuste en onbewuste is verbroken. Er groeit verzet tegen de huidige massificatie, die de menselijke persoonlijkheid zijn betekenis en waarde ontnemt.

Er is echter nog een ander aspect van het geloof aan vliegende schotels, waarover Jung m.i. op een meer overtuigende wijze schrijft. De Ufo's (ik moge hierbij herinneren aan het door mij in het vorige artikel geciteerde folder van de Mazdaznanbeweging) zijn tekenen van een goddelijke interventie in de moeilijkheden van het huidige mensdom, zo neemt men aan.

Het ronde ruimteschip, bemand met bovenaardse wezens vormt de schakel tussen het hemelse en het aardse, het zijn middelaars, die de verlossing van de mensheid aankondigen en wellicht bewerkstelligen. In een kort tijdschrift-artikel kan ik de visie van Jung slechts zeer beknopt weergeven met het gevaar misverstanden te verwekken.

Op vele facetten van dit werk kan ik hier niet verder ingaan. Een van de grote verdiensten van Jung's werk is wel, dat het ons prikkelt tot een kritisch nadenken over allerlei hedendaagse irrationele verschijnselen. Twee conclusies van Jung lijken mij het belangrijkste: In de eerste plaats deze dat hedendaagse mythen naar de inhoud van technische aard zullen zijn. In nauw verband hiermede staat m.i. ook de verklaarbare bloei van de „science-fiction”. In de tweede plaats spreekt uit de collectieve „visionäre Gerüchte” (zoals Jung deze noemt) een sterk verlangen naar een bovenaardse verlosser, die de in een impasse geraakte mensheid nieuwe wegen zou moeten wijzen. Dergelijke massapsychologische verschijnselen zijn allerm minst nieuw.

(Vervolg op pag.9)

Nieuwe brochures over rechten van de mens

Ter gelegenheid van de tienjarige herdenking van de afkondiging der Universele Declaratie van de Rechten van de Mens gaven de Verenigde Naties een tweetal nieuwe brochures uit, die ook na deze herdenking de aandacht verdienen.

In de eerste plaats vermelden wij de uitgave „De Verenigde Naties werken voor de Rechten van de Mens”, omdat deze in een lang gevoelde behoefte aan Nederlands materiaal over dit onderwerp voorziet. Deze brochure van 40 bladzijden vermeldt in het kort de voornaamste bijzonderheden, zowel omtrent de Declaratie zelf en haar ontstaan, als aangaande de verdere gebeurtenissen op dit gebied. Achtereenvolgens worden de moeizame besprekingen over de beide ontwerp-verdragen toegelicht, het huidige programma van de Verenigde Naties (periodieke rapporten, speciale studies, Jaarboek, adviezen), en de bijzondere verdragen en onderzoeken, die een aantal afzonderlijke problemen tot onderwerp hadden (genocide, staatlozen, gedwongen arbeid, slavernij).

De brochure geeft een goede kijk op enige activiteiten van de Verenigde Naties, die weinig aan het daglicht treden, doch dit best zouden

kunnen velen. Zij is tegen een vergoeding van f 0,25 verkrijgbaar bij de Nederlandse Inlichtingendienst voor de Verenigde Naties, Javastraat 30, Den Haag, tel. 110568.

Een tweede brochure, die alleen in een Engelse versie is te verkrijgen, is enigszins meer specialistisch ingesteld. Onder de titel „A Standard of Achievement” verschuilt zich een beknopte inleiding in de juridische uitwerking en de algemene invloed, welke bepaalde onderdelen van de Universele Verklaring teweeg hebben gebracht. De geïnteresseerde leek zal hier een aantal aardige illustraties aantreffen van de wijze waarop de Rechten van de Mens sedert de afkondiging van de Declaratie in internationale verdragen, rechtelijke uitspraken en nationale wetgeving een rol hebben gespeeld. Een dergelijke behandeling van de stof plaatst het vraagstuk wel in een zeer duidelijk perspectief: de moeizame arbeid die bij kleine stukjes zal moeten worden volbracht op elk niveau waar de mens tracht vorm te geven aan de rechtsopvattingen omtrent een menswaardige samenleving. De brochure is verkrijgbaar tegen storting van f 0,25.

Antwoord op antwoord

Niets is voor de lezers van een blad zo vervelend als een lang voortgezette polemiek. Ik zou al daarom aarzelen te repliceren op het aan mij gerichte „open antwoord” van de heer Juliard in Mens en Wereld van 23 mei jl. Maar er is een zwaarwichtiger reden dit achterwege te laten. Het is natuurlijk het volste recht van de heer Juliard zich te verdedigen tegen de klacht mijnerzijds over wat hij afwisselend een verslag van de bewuste vergadering en een artikel noemt. Maar 'zulk een verdediging moet toch op een zeker peil staan om er op te kunnen antwoorden. Uitdrukkingen als: „u gebruikt een oude truc” en „een dergelijke truc past u, zij het iets voorzichtiger, aan het eind van uw stuk toe” zijn dermate beledigend, dat een antwoord uitgesloten is.

Het komt mij voor, dat stukken van dit gehalte beter aan de auteur teruggezonden kunnen worden met het advies, ze in een kalmer stemming te herschrijven.

Hoogachtend,

J. J. FAHRENFORT

(Dat laatste is gebeurd. Red.)

(Slot van pag. 4)

In tijden van grote maatschappelijke veranderingen, waarbij een geestelijk vacuüm ontstond, (zoals bv. in de tijd omstreeks het begin van onze jaartelling) bloeide een sterk verlangen op naar geestelijke vernieuwing, naar een verlossing door reddende godengestalten. Zo ziet men op politiek gebied in tijden van nood vaak het verlangen opkomen naar de „sterke man”. (Frankrijk!) Dit haken naar verlossing is diep geworteld in de menselijke ziel en het vormt een der belangrijkste aspecten van de religieuze beleving door alle eeuwen heen.

Nu het beeld van een zorgende, liefhebbende Vaderfiguur, die mens en heelal beheerst, uit de bewuste voorstellingswereld van de moderne mens is verdwenen, is er toch het verlangen naar bevrijding, naar verlossing gebleven. Dit verlangen beantwoordt aan een diepe psychische behoefte. Het beeld van een heelal, zoals de natuurwetenschap dit beschrijft, gehoorzamen aan strenge wetten, een heelal waarin de mens een zeer onaanzienlijke positie inneemt, geplaatst op een zeer kleine planeet temidden van miljoenen zonnestels in een oneindige ruimte, bevredigt deze psychische behoefte allerminst, integendeel!

In zijn „Journal” (1928-1939) schreef de Franse auteur Julien Green: „Ik wist, dat wij maar weinig betekenden in verhouding tot het heelal. Ik beseftte dat wij in het geheel niets betekenden. Maar deze onmetelijke nietigheid schijnt in bepaald opzicht toch weer even overweldigend als rustgevend. Deze gestalten en dimensies buiten iedere reikwijdte van de menselijke gedachte zijn zo bovenmate indrukwekkend. Bestaat er maar iets, waaraan wij ons konden vastklampen? Temidden van deze chaos van schijn, waarin wij hals over kop geworpen worden, houdt slechts één ding als waarheid stand, en dat is: liefde. Heel de rest is een niets en ledige ruimte. Wij staren neer in een onpeilbare, duistere afgrond. En wij zijn bang...”

Julien Green heeft hier de liefde gesteld tegenover de angst. Pascal heeft het op zijn wijze gezegd: „Le silence éternel de ces espaces infinis m'effaie” (De eeuwige stilte van deze oneindige ruimten vervult mij met huivering). Maar deze zelfde Pascal schreef óók: „De

mens is niets dan een riet, het zwakste in de natuur, maar hij is een denkend riet...”

...Het is niet nodig dat het ganse heelal zich wapent om hem te vernietigen: een damp, een waterdruppel is genoeg om hem te doden. Maar zelfs als het heelal hem verpletterde, dan nóg zou de mens edeler zijn dan dat, wat hem doodt, want hij is er zich van bewust, dat hij sterft, en wat het heelal op hem vóór heeft; maar het heelal zelf weet daar niets van... door de ruimte bevat en verslindt het heelal mij als een stip; door de gedachte bevat ik het.” Tot zover Pascal.

De mens van deze tijd, de moderne „Zauberlehrling”, die de door hem opgeroepen machten van de techniek nauwelijks meer meester is, kent de angst in nog heviger mate dan Pascal. Is het een wonder, dat hij zijn toevlucht zoekt in een geloof aan bovenaardse, reddende super-mensen als de Ufonen. Doch ook hier zal de ontgoocheling niet uitblijven...

Pascal wees terecht op het tweeslachtige van de mens, op zijn „misère” en zijn „grandeur”. De menselijke „grandeur”, zijn grootheid spreekt óók uit zijn toekomstdromen en idealen, maar toch bovenal uit zijn vermogen de werkelijkheid bewust te zien zoals zij is, zonder te vluchten in een „wishful thinking”, dat ons evenmin uitkomst kan bieden als onze hulpvaardige Ufonen. De mens heeft zelf zijn verantwoordelijkheid te dragen voor zijn toekomst en dat is geen geringe opgave in deze eeuw. Een ieder bouwt op zijn wijze aan deze toekomst mee door een zo actief mogelijke deelneming aan het geestelijk en maatschappelijk leven van onze tijd. Een welbewuste levensaanvaarding, een erkennen van onze beperktheden, maar óók van onze mogelijkheden is hierbij de meest positieve, de vruchtbaarste levenshouding. Green sprak over de liefde, Pascal over de waardigheid van de bewuste mens. Zijn zij tenslotte niet van groter waarde dan welke hedendaagse mythe ook?

P. KRUG

¹⁾ Een Nederlandse vertaling zal binnenkort verschijnen.

²⁾ Over de aard van „projecties” leze men ook het bijzonder belangwekkende boek van Dr. F. Sierksma „De religieuze projectie”, door Dr. D. H. Prins besproken in „Mens en Kosmos” (juli '57) door Dr. J. P. van Praag in „Rekenschap” (september '57).

De IHEU-prijsvraag

Zoals wij reeds eerder in Mens en Wereld berichtten, heeft de IHEU, de humanistische wereldorganisatie, een prijsvraag uitgeschreven waarvoor een eerste prijs van \$ 300 en een tweede prijs van \$ 200 beschikbaar is gesteld. Bovendien is een eerste prijs van \$ 100 en een tweede van \$ 50 uitgelooft voor de beste inzendingen uit elk van de volgende gebieden: Afrika, Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Azië, Europa en de rest van de wereld.

Die prijzen zullen ten deel vallen aan de mededingers (wier leeftijd de 35 jaar niet mag overschrijden) die de best opstellen leveren over het moderne humanisme. De deelnemers hebben de keuze uit de volgende onderwerpen:

Schakeringen in het humanisme;
humanisme als grondslag voor goed en kwaad;
het humanistische antwoord op de noden der wereld;
humanisme als levensstijl;
middelen ter verbreiding der humanistische opvattingen.

De opstellen mogen in elke taal worden geschreven, bij voorkeur echter in engels of frans; de lengte mag de 2500 woorden niet te boven gaan. De opstellen zullen niet worden teruggezonden en IHEU behoudt zich het recht van publikatie voor van de bekroonde inzendingen. Alle mededingers ontvangen een jaar lang een periodiek naar keuze van een der bij IHEU aangesloten organisaties.

De inzending sluit op 31 december 1959. Alle inzendingen moeten worden gericht aan het secretariaat van IHEU, Oudegracht 152, Utrecht dat gaarne nadere bijzonderheden verstrekt.

Van de beoordeling der inzendingen, die door het IHEU-bestuur zal geschieden, is geen beroep mogelijk. Het bestuur behoudt zich het recht voor prijzen niet toe te kennen wanneer de ontvangen inzendingen niet aan de verwachtingen beantwoorden. De uitslag zal in 1960 worden gepubliceerd in de periodieken der aangesloten organisaties.

Beter raadsels voor elkaar dan betweters over elkaar

Ditmaal zou ik graag twee geestverwanten ontmoeten. Zij reageerden op mijn vorige „Ontmoeting over Humanisme”, die de titel droeg van: Zou het niet zo zijn dat humanisten niet willen geloven? (M en W 2. 1959) De een schreef een stukje in Mens en Wereld van 14 maart 1959 onder het hoofd: Grenzen der verdraagzaamheid. De ander schreef mij twee brieven, die ik ook al persoonlijk beantwoord heb.

Beiden hebben moeite een soort conclusie van mij te aanvaarden. De conclusie waar zij moeite mee hebben wordt door de schrijver in Mens en Wereld zeer juist in een volzin uit mijn artikel weergegeven. Ik schreef namelijk, dat christenen en humanisten „elkaar wezenlijk kunnen ontmoeten, in volledige wederzijdse aanvaarding en respect, en in eerbied voor het anders-zijn van de ander”. Hij voelt ook tegen een andere zinsnede van mij weerstand in zich opkomen. Ik beschreef namelijk hoe ik naar het geloofsgetuigenis van een gereformeerd professor had geluisterd. Dat getuigenis zei mij naar zijn inhoud niets. Maar wel, zo zei ik, voelde ik uit zijn zeggings, uit zijn getuigenis, dat hij (de gereformeerde professor) er in gelóóft, dat hij er uit lééft, dat hij het – voor zichzelf – is. Ik voel, dat hij het eerlijk meent, dat hij het niet anders kán zien, dat hij – althans in dit moment van zijn leven – geen ander kan zijn dan die hij is. „En daarom”, zo schreef ik, en dit is dan de zin die in het bijzonder de weerstand opwekte, „en daarom neem ik hem ten volle ernstig, mét zijn geloofsovertuiging, want persoon en levensovertuiging zijn één.”

Hoe kunt u dit nou zeggen?, vraagt mijn geestverwant in Mens en Wereld zich verwonderd af. En hij voert ook argumenten voor zijn verbazing aan. Ik neem het zwaarste ervan over: „Volgens de overtuiging van dit lid der gereformeerde kerk gelooft hij in een God die nog beneden Hitler staat. Hitler hielp zijn slachtoffers door gasverstikking nog uit hun lijden; de God van Calvijn laat zijn slachtoffers eeuwig branden”.

Hoe kunt u dit nou zeggen?, vraagt ook mijn geestverwant-briefschrijver zich, af. En ook hij voert argumenten voor zijn verbazing aan. Ik neem ook zijn zwaarste argument over:

„U schrijft: zij kunnen niet anders. Ik zeg: zij willen niet anders. Als zij anders zouden willen, dan zouden zij hun toga of priesterkleed moeten afleggen, waardoor zij hun machtspositie over hun parochianen zouden verliezen en van die machtspositie willen zij geen afstand doen.”

En de schrijver die in Mens en Wereld op mijn artikeltje reageert, besluit met:

„Wie als humanist voor zulk een overtuiging nog „eerbied” kan opbrengen, heeft m.i. niet slechts de grenzen der verdraagzaamheid overschreden, maar de onderscheidingen uit het oog verloren.”

Waar zit 'm nu de knoop? Ik ben het namelijk geheel eens met de beide schrijvers. Ik heb net als zij geen eerbied voor een overtuiging, die zich een wrekende god indenkt, die nog erger is dan Hitler. Ik heb ook geen eerbied voor een geloofsovertuiging die aange-

hangen wordt om der wille van het behoud van machtsposities. Daarin verschillen we dus niet.

Terloops moet ik er bij opmerken, dat ik in het gesprek met de gereformeerde mensen, dat ik beschreef, geen ogenblik de indruk had, dat zij deze inhoud aan hun geloof gaven. Maar ja, 't probleem wordt toch vooral moeilijk als men met mensen te maken heeft, die er wel een soortgelijke inhoud aan geven, zoals o.a. bleek uit het door de schrijver in Mens en Wereld geciteerde artikel uit een gereformeerde kerkbode.

Waar zit 'm dan de knoop? Wel, ik geloof, dat die nou juist zit in die „onderscheidingen” die zo gemakkelijk uit het oog worden verloren. Het is nodig een zeer duidelijk onderscheid te maken tussen twee dingen, die te veel door elkaar worden gehaald. Het ene is: de eerbied voor de overtuiging van de ander. Het andere is: de eerbied voor de persoon van de ander, die een andere overtuiging belijdt. Of men eerbied voor een overtuiging kan hebben hangt af van de inhoud van die overtuiging én van de vraag hoe men zelf die inhoud beoordeelt. Er zijn tal van overtuigingen, waarvoor we geen eerbied kunnen hebben. Voor de schrijvers die reageerden op mijn artikel en voor mij zijn dat o.a. de bovenbeschreven overtuigingen. Voor de persoon die een andere overtuiging belijdt, kan men echter eerbied hebben, tenminste als hij het eerlijk meent. Maar daar gaan we vanuit. Als hij 't niet eerlijk meent, dan is 't geen overtuiging, maar een vóórgewende overtuiging. In beginsel gaat het dus om de eerbiediging van de persoon, niet van de overtuiging. Dit hadden we tot nu toe blijkbaar niet voldoende onderscheiden. Mijn briefschrijvers dachten, dat ik bedoelde, dat men elke overtuiging zou moeten respecteren. En de schrijver in Mens en Wereld zegt dan ook terecht dat ik „deze gereformeerde professor kan respecteren als mens, maar niet om diens overtuiging.”

Toch zit er nog ergens een knoop! De verwarring is waarschijnlijk 't meest veroorzaakt, doordat ik schreef, dat ik de gereformeerde professor „ten volle ernstig neem (dus eerbiedig) mét zijn geloofsovertuiging”. En dat hoort er wel bij. „Want persoon en levensovertuiging zijn één”. We kunnen bovengenoemde onderscheiding tussen persoon en levensovertuiging wel maken, maar men kan de persoon niet van z'n levensovertuiging scheiden. Als men de persoon van de ander werkelijk wil eerbiedigen, dan zal men hem in z'n geheel moeten eerbiedigen, dat is: mét levensovertuiging. Dat sluit helemaal niet in, dat je 't met z'n levensovertuiging eens behoeft te zijn. Je kunt hem (niet de persoon, maar die levensovertuiging) vierkant afwijzen, voor jezelf, omdat je hem

helemaal niet delen kunt, maar eventueel ook voor de samenleving, omdat je hem schadelijk vindt. Maar we moeten tegen elkaar kunnen blijven zeggen: Ik begrijp niet, dat jij de dingen zo kunt zien, het is mij ten enen male onmogelijk ze ook zo te zien, maar het is je goed recht. Je moet dat met je eigen diepste zelf uitmaken.

En daarover ging ons artikeltje van de vorige keer. Ik keerde mij tegen het gedrag van een der gereformeerde gesprekspartners, omdat hij dát niet tegen ons kon zeggen. Hij wou ons dus in wezen niet toestaan onze eigen overtuiging te hebben en naar eigen geweten te beslissen. Die overtuiging van ons mag hij verwerpen, hij mag die onwaar, onzinnig, schadelijk vinden en wat ook maar. Hij hoeft geen eerbied voor onze overtuiging op te brengen. Maar hij mag ons niet in ons geweten aantasten, in onze vrijheid om zelf te beslissen, hoe we over de dingen moeten denken. Kortom: hij moet ons blijven eerbiedigen, mét onze levensovertuiging, zoals we zijn en – althans voor dit moment van ons leven – niet anders kunnen zijn.

Dat is veel minder gemakkelijk dan men zo, op papier, wel denkt. Onze gereformeerde vriend was er niet aan ontkomen om zijn weerzin tegen onze levensovertuiging op onszelf over te dragen. Hij nam ons niet meer volkomen ernstig. Maar het gaat ons, tegenover anderen, als we er niet zeer op bedacht zijn, net zo. Ik merkte het boven al terloops op: Mijn briefschrijvers schilderden de geloofsinhoud af als een geloof in een god die nog slechter is dan Hitler en als een geloof, dat in stand gehouden wordt om machtsposities te handhaven, terwijl uit mijn artikel over mijn ontmoeting met de gereformeerde mensen niet is af te leiden, dat zij deze inhoud aan hun geloof geven. Zouden we hiermee nu niet hetzelfde doen, namelijk onze weerzin tegen het geloof, en dan nog onze weerzin tegen bepaalde opvattingen van het geloof, overdragen op de persoon van de gelovige? Zou bij de gelovige, als hij deze uitspraken leest, niet hetzelfde gevoel ontstaan, als bij mij ontstond, toen één der gereformeerden suggereerde, dat wij niet wilden geloven? Zou bij hem niet het gevoel ontstaan dat hij niet ten volle ernstig genomen wordt in zijn geloofsovertuiging? En zou hij zich daarmee niet ook in zijn persoon aangetaast voelen? Zou hij niet terecht kunnen zeggen: Hier is niet alleen geen eerbied voor mijn geloofsovertuiging (en als hij goed kon onderscheiden, zou hij er bij denken: maar dat hoeft ook niet), maar hier ontbreekt het ook aan eerbied voor mijn persoon (en hij zou er bij kunnen denken: En dat moest toch wel.)

't Zit 'm allemaal in die onderscheidingen, waar mijn briefschrijver in Mens en Wereld over sprak. We moeten wederzijds de onderscheidingen niet uit het oog verliezen. En dat is helemaal niet eenvoudig, omdat we niet alleen door onze redelijkheid worden geleid maar ook door onze gevoelens worden beheerst. De grote kunst is, wat in een woordspeling in het Engels zo aardig is uitgedrukt: To be able to disagree without being disagreeable. In het Nederlands klinkt het lang zo aardig niet: Men moet van mening kunnen verschillen zonder onaangenaam te zijn. Een beetje onbeholpen zouden we het ook in het Nederlands met een woordspeling kunnen vertalen: Je kunt van mening verschillen en het toch goed met elkaar menen. Maar ik bedoel het natuurlijk in diepere zin: Men kan in levensovertuiging grondig uiteenlopen en toch elkaar volledige eerbied toedragen. Dat wordt pas eenvoudig als je doordrongen bent van het raadsel, dat iedere mens is. Als je werkelijk kunt zeggen: Ik begrijp het niet. Wat jij heilig gelooft, is voor mij „on”zin. Dát jij het gelooft, is het raadsel van jou, voor mij. Dát het voor mij „on”zin is, is het raadsel van mij, voor jou. Als raadsels voor elkaar kunnen we samenleven, als betweters over elkaar niet. Al zullen we niet afdelen elkander zoveel mogelijk van onze raadsels te ontdoen. C. H. SCHONK.

IK denk er ZO over

Onbegrijpelijk

MET stijgende en ten slotte gloeiende verontwaardiging las ik in „Kritisch Allerlei” – „Mens en Wereld” van 9 mei j.l. – het citaat uit „Tot Vrijheid geroepen”, waarin dr. W. Beernink een beschouwing over de Zuidafrikaanse apartheidspolitiek als volgt eindigt:

Moge de Almachtige God der vaderen Zijn zegen gebieden over het werk der Zuidafrikaanse nationale regering, tot heil van de gehele bevolking en tot eer van Zijn naam.

Tegenover deze ontstellende uitlating te enenmale in strijd met de geest van de Bergrede, moge gesteld worden een fragment uit de Pinksterboodschap 1959 van de Wereldraad der Kerken, bestemd voor alle christenen in de wereld.

In die boodschap zeggen de vijf presidenten van de Wereldraad o.m.:

„Pinksteren is het feest van de Heilige Geest en het feest van de Kerk, want deze twee horen bij elkaar; zoals Paulus zegt: „Want door één Geest zijn wij allen tot één lichaam gedoopt, hetzij Joden, hetzij Grieken, hetzij slaven, hetzij vrijen...”

Dr. Beernink zij de Pinksterboodschap van de Wereldraad der Kerken dringend en van harte aanbevolen.

„Hetzij slaven, hetzij vrijen...”

’t Wil mij voorkomen, dat de „zegen van de Almachtige God” de eet van Zijn Naam meer zal dienen, wanneer die zich gelijkelijk over vrijen en over hen, die nu nog onvrij zijn, omdat de z.g. vrijen met blindheid geslagen zijn, uitstrekt. Met welk recht en uit welken hoofde menen „vrije, blanke christenen”, dat zij de meerderen zijn van „onvrije, zwarte mede-christenen”? Of om ’t nog algemener te zeggen, met welk recht en uit welke hoofde menen „vrije blanke christenen” meer te zijn dan hun „onvrije, gekleurde mede-mensen”?

Veronderstelt dr. Beernink – een academisch gevormd man nog wel, – dat uitlatingen, als van hem, de leer van Christus dienen?

ZANDVOORT

RUGAART.

Vierde Humanistische militaire tehuis op 19 mei geopend

Vlak bij de grote kazerne van de legerplaats Oldebroek is de dag na Pinksteren het vierde gebouw van de stichting Militaire tehuizen van het Humanistisch thuisfront, De Woldberg geheten, officieel geopend.

In de grote ontspanningszaal heette de voorzitter van het thuisfront, mr. E. A. Vermeer, de vele aanwezigen welkom. Onder hen bevonden zich de burgemeester van Doornspijk (op het gebied waarvan het tehuis is gelegen), de commandant van het militaire kamp, de chef van het kabinet van de chef van de generale staf en vertegenwoordigers van het protestants christelijke en het rooms-katholieke tehuis in de buurt.

Toen wij ruim tien jaar geleden met dit werk begonnen, hadden wij noch beseft van de

moeilijkheden die ons wachtten noch van de resultaten die wij zouden boeken, aldus de heer Vermeer. Gaarne zou ik minister Staf persoonlijk in deze bijeenkomst mijn erkentelijkheid hebben betuigd voor zijn steun aan en begrip voor ons werk. Want mede aan hem is te danken, dat onze arbeid zo’n grote vlucht heeft kunnen nemen.

Nadat de voorzitter had aangekondigd, dat het volgende doel de stichting van een nieuw vormingscentrum zou zijn, en voorts architecten en aannemer, alsmede de vele particulieren en bedrijven die met grote en kleine giften de bouw mogelijk hadden gemaakt, de dank van het thuisfront had overgebracht, zeide hij er bijzonder over verheugd te zijn, dat ook de burens – de beide christelijke tehuizen – van hun belangstelling blij gaven. Laat ons in een gebied waar nog de „naoberplicht” heerst, goede „naobers” zijn, aldus de heer Vermeer. Want met elkaar moeten we de jongelingschap op wie zo lange tijd de zware militaire last drukt, terzijde staan. Zonder de eigen grondslag op te geven moet elk thuisfront met de andere samenwerken in het streven de soldaten een waar thuis te bieden.

Velen hebben hierna het woord gevoerd om hun gelukwensen – dikwijls vergezeld van een geschenk – aan te bieden. Onder hen bevonden zich de burgemeester van Doornspijk, dr. H. J. van Eck, lid van de Gedeputeerde Staten van Gelderland en de secretaris van de Nationale raad welzijn militairen.

Het gebouw, dat ontworpen is door de architecten A. H. Rooimans en A. J. van Wageningen, bevat, behalve de grote ontspanningszaal, een televisiezaaltje, een werkplaats en een studeerkamer-bibliotheek. Het is van moderne allure; licht, kleurig en doelmatig. Maar bovenal is het – en dat is wellicht het belangrijkste – gezellig.

„Een sprong in ’t duister . . . ?”

MET medewerking van de Intergouvernementele Commissie voor Europese Migratie schreef Anthony van Kampen dit werkje. Het geeft tal van aanwijzingen aan de Nederlanders die plannen koesteren om te emigreren. Doen of niet doen, wat staat me te wachten? Het boekje geeft raad op zakelijke en heldere wijze. Kosten onbekend maar binnen ieders bereik.

V.

De Humanistische Luisterkring telde op 30 mei 1959, 12.750 leden.

Was u, uw buurman, uw vriend daar ook al bij?

Het doet ons genoeg U te kunnen mededelen, dat ons door de

„Indian Rationalist Association”

een beperkt aantal boeken ter beschikking is gesteld, welke door de in onze kringen zo bekende schrijver M. N. Roy, leider van onze geestverwanten in India, zijn geschreven.

Wij verzoeken hen, die hierop prijs stellen, uiterlijk 30 juni a.s. hun aanvraag in te dienen. Giro-overschrijving eerst na toewijzing op postrekening 30.49.60 ten name van het Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

New Humanism	f 2,00
Reason, Romanticism and Revolution	„ 18,00
Crime and Karma, Cats and Women	„ 6,00
India's Message (essays of social criticism)	„ 4,80
Revolution and Counter-Revolution in China (a history of China)	„ 12,00
Scientific Politics	„ 4,40
A new orientation (a humanist critique of Marxism)	„ 4,80
Materialism (a short history of scientific thought)	„ 6,00
Science and Philosophy	„ 4,00
Power, Politics and Parties (in druk)	„ 6,00
en	
In Man's Own Image, door Ellen Roy en Sibnarayan Ray	„ 4,40
Radicalism, door Sibnarayan Ray	„ 2,00

Lezingen voor de radio

7 juni, 9.45 uur (VARA): prof. dr. G. Stuiveling over „Het humanisme van Jacques Perk”.

14 juni, 9.45 uur (VARA): P. Spigt over „Kloppen op de deur”.

21 juni, 9.45 uur (VARA): P. A. Pols over „Vrijblijvende ontmoeting”.

28 juni, 9.45 uur (VARA): ir. E. Heymans over: „Wijsheid in produktie en gebruik”.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Losse nummers f 0,25.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet
Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schie-
weg 87c, Rotterdam, telefoon 80641
Administratie, abonnementen en ad-
vertenties: Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht
Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord
Abonnementsprijs voor leden van het
Humanistisch Verbond f 5,- per jaar,
voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,-;
losse nummers f 0,30.

Verhuisd
van Vliet 43, Leiden
naar Frans Langeveldlaan 4, Laren N.H.
22 mei 1959.
J. van Leeuwen-v. d. Rijst
G. J. van Leeuwen

Voorjaarshoning, nieuwe oogst,
prima rijp en onverhit, in emmertjes,
2½ kg f 9,50; 6 kg f 20,50, franko huis.
Atze Dijkstra, Imker, Appelscha (Fr.).

VREDESACTIE
Radicaal Pacifistisch Maandblad
onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5,— per jaar

Niet alleen de kerkelijken hebben
hun wezenverzorging

De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzor-
ging op humanistische grondslag

neemt op zich de verzorging van de
wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap
bij de Secretaris J. de Leeuw,
Herengracht 62, Amsterdam-C.

GEESTELIJKE VRIJHEID

houdt ook in:

VRIJE KEUZE

tussen

CREMEREN en BEGRAVEN

Wilt U meer weten over CREMATIE
en wat daarmee samenhangt, wendt
U dan tot de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

HUMANISTISCHE LUISTERKRING „HET WOORD VAN DE WEEK”

De nieuwe omroepwet geeft het Humanistisch Verbond geen eigen zendtijd
zoals de kerken die hebben.

Dit moet voorkomen worden!

Helpt hieraan mede door u aan te sluiten bij de Humanistische Luisterkring,
Oudegracht 152, Utrecht. Contributie f 1,— per jaar.

Aanmeldingen door middel van: storting of overschrijving van f 1,— op
girorekening 58 t.n.v. Hum. Luisterkring „Het Woord van de Week” of per
briefkaart of aanmeldingsformulier met f 1,— extra porto.

DOE HET TERSTOND!

Vergeleto bij Locarno, 900 m hoog,
kamers met gebruik van keuken
juni, 15 augustus—15 september. J. Wei-
land, Gresso-Zwitserland.

Jongeman zoekt
eenvoudige kamer
te Amsterdam, vanaf 1 september.
Br. onder nr. juni 1 bur. v. d. blad.

Te huur: mooi gelegen
ruime woning,
grote tuin, bij bos en hei, vanaf plm.
13 juli, voor 3—4 weken. Dr. C. van
Rijsing, Hartensweg 14, Bennekom,
tel. 08379—2433.

Welke innerlijk beschaafde heer zoekt
prettig, gezellig tehuis
bij alleenwonende dame, ong. 50 jaar,
omgeving Zeist, om samen harmonisch
geheel op te bouwen.
Br. onder nr. juni 2 bur. v. d. blad.

Alleenstaande vrouw, humaniste, vraagt
kamer met kookegelegenheid,
liefst bij dame alleen of ouder echtpaar,
Laren of Blaricum.
Br. onder nr. juni 3 bur. v. d. blad.

Vele duizenden hebben zich reeds aan-
gemeld voor de
HUMANISTISCHE LUISTERKRING
Bent u en zijn uw vrienden en kennissen
hier ook al bij?

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering,
gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt
door de erkende Assurantietussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opgericht 1887

HERENGRACHT 62 — AMSTERDAM

Steunfonds Praktisch Humanisme

In 1958 vroegen drie duizend buitenkerkelijken hulp in hun geestelijke moeilijkheden aan een geestelijk raadsman of zieken-
bezoeker van het Humanistisch Verbond.

Dit werk kost geld. — Het Steunfonds wil daarvoor zorgen en kan dat, mits het ook op Uw steun mag rekenen.

Postrekening 14632, Hollandsche Bank-Unie N.V., Den Haag, t.g.v. Steunfonds Praktisch Humanisme